

Zrównoważony rozwój w kształceniu pedagogów

Sustainable development in educating teachers

Słowa kluczowe: pedagogika, zrównoważony rozwój, studenci pedagogiki, wartości.

Key words: pedagogy, sustainable development, students of pedagogy, values.

Abstract. Pedagogy is a social science which is based on values and it considers upbringing of an individual and functioning of a person in social relationships. Education for sustainable development helps to develop values such as human well-being, feeling of community and responsibility. According to the common interests and goals of education for sustainable development and pedagogy, the authors of the article postulate that the cooperation of varied fields of science should be deepened, particularly in the context of training new teachers. The authors' research shows that students of pedagogy declare they are familiar with terms related to sustainable development. However, the majority of respondents do not feel well prepared to teach about issues in this area. What is more, teachers demonstrate small interest in teaching and upbringing as means to create responsible society. The article concludes that sustainable development should be introduced into teacher training programmes. It may prepare future teachers to be educational leaders for sustainable development in their environments.

Pedagogika jest nauką społeczną, opartą na wartościach, która zajmuje się nie tylko wychowaniem jednostki, ale również funkcjonowaniem człowieka w relacjach z otoczeniem. Jako nauka obejmująca obszary refleksji nad edukacją i praktyką edukacyjną musi mieć na uwadze także problemy współczesności wynikające z negatywnego oddziaływania człowieka na środowisko przyrodnicze. Oczywiście jest bowiem, że istnieje sprzężenie zwrotne: człowiek oddziałuje na środowisko przyrodnicze, ale i środowisko wpływa na jakość życia jednostki, a przez to na relacje, które on buduje i zależności, w które wchodzi, tworząc społeczeństwo.

Obecnie powszechnie uznaną koncepcją przemian społecznych, środowiskowych i gospodarczych jest zrównoważony rozwój. Zatem edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju z myślą o obecnym i przyszłych pokoleniach powinna znaleźć się w każdym programie kształcenia: od przedszkola po uniwersytety, a nawet w edukacji dorosłych poza formalnym systemem kształcenia: w edukacji całościowej. Z pnia społecznej pedagogiki wyrasta coraz więcej subdyscyplin, obejmujących wiedzę o specyfic

edukacji różnych grup społecznych (andragogika, pedeutologia, pedagogika wczesnoszkolna, specjalna, artystyczna i in.). Wydaje się, że najwyższy czas, aby pośród tych subdyscyplin właściwe miejsce znalazła edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Nie w postaci odrębnej gałęzi pedagogiki, ale w obszarze wiedzy i kompetencji włączona jako nieodzowny element wychowania człowieka dla przyszłości. Pierwsze jaskółki takiego sposobu myślenia o wychowaniu pojawiły się już w obecnie obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego: „Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią”¹.

Pedagogice zrównoważonego rozwoju najbliższą do pedagogiki społecznej, którą cechuje interdyscyplinarność myślenia teoretycznego i działania praktycznego. Podstawowym zadaniem pedagogiki zrównoważonego rozwoju jest kształtowanie świadomej i odpowiedzialnej postawy obywatelskiej, otwartej na taki postęp i rozwój cywilizacyjny, który – mając na uwadze zdrowie i komfort człowieka – nie zagraża przyszłości ludzkości poprzez destrukcję środowiska przyrodniczego. Odpowiedzialność jest tu wartością priorytetową. Dotyczy ona świadomego podejścia jednostki do swojego rozwoju, ale przede wszystkim współuczestnictwa w odpowiedzialności społecznej: za przyszłe pokolenia, aby żyły w zdrowym środowisku, niezagrażającym ich żywotnym interesom i rozwojowi².

Ważnym okresem, pełnym wydarzeń upowszechniających ideę zrównoważonego rozwoju i podnoszących jej rangę w świadomości społeczeństw rozwiniętych, była Dekada Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju (2005–2014) i jej kontynuacja: *Globalny program działań na rzecz edukacji dla zrównoważonego rozwoju (Global Action Programme on ESD – GAP)*. Ten drugi koncentruje się na najistotniejszych celach zakończonej wcześniej Dekady. Koncepcja edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju nie dotyczy jedynie sfery wiedzy, choć w dużej mierze z wiedzą jest związana. Jest to przede wszystkim domena wychowania. „Kluczowym wyzwaniem stało się podnoszenie jakości uczenia się i nauczania przez edukację dla zrównoważonego rozwoju, za którą nie może być uznawana wyłącznie edukacja »o« zrównoważonym rozwoju (czyli czysto teoretyczna) ani też środowiskowa czy przyrodnicza, traktowana bezrefleksyjnie jako synonim zrównoważonego rozwoju, w przeciwieństwie do edukacji »dla« zrównoważonego rozwoju”³. Wyniki inicjatyw podejmowanych w okresie Dekady w poszczególnych krajach były bardzo zróżnicowane, podobnie jak sposób ich monitorowania. Społeczność

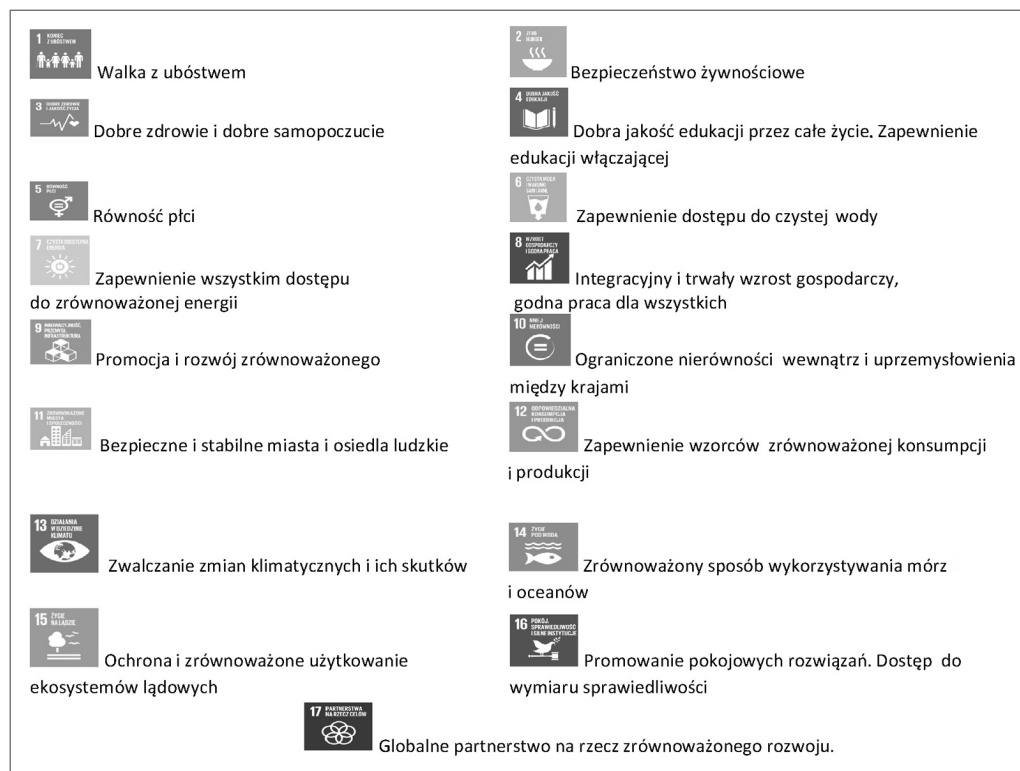
¹ Rozporządzenie MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego..., <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2017/356/1> [09.09.2018].

² Por. L. Tuszyńska, *Pedagogika zrównoważonego rozwoju z przyrodą w tle*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń, 2018, s. 234.

³ A. Kalinowska, *Dekada ONZ Edukacji dla Rozwoju Zrównoważonego (2005–2014) – geneza, cele i dotychczasowy przebieg*, „Problemy Ekologii”, vol. 11, nr 5, wrzesień–październik 2007, s. 227–230.

międzynarodowa z uznaniem odnotowała wymierne sukcesy Ekwadoru, Kuwejtu, Senegalu czy Szwajcarii. Zrealizowano tam setki projektów promujących zrównoważony rozwój. W Grecji powstało ponad 50 centrów edukacji dla zrównoważonego rozwoju, które w okresie 2005–2014 zrealizowały 45 tys. programów z udziałem 1,5 mln studentów i 83 tys. nauczycieli⁴. W Polsce już w trakcie trwania Dekady, w 2008 r., wskazano na niedostateczne wsparcie instytucjonalne, brak systemowego kształcenia uwzględniającego wszystkie filary zrównoważonego rozwoju, niewystarczające zainteresowanie i zaangażowanie sfery politycznej w działania na rzecz zrównoważonego rozwoju⁵. Głównymi animatorami edukacji w duchu zrównoważonego rozwoju stali się nauczyciele przyrodnicy i środowisko akademickie związane z ochroną środowiska. Powstało też kilka międzynarodowych projektów pedagogicznych z udziałem polskich nauczycieli (np. „Edukacja na rzecz zmian” – projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Comenius 2.1).

Na bazie praktyki nowe oblicze otrzymuje w końcu *Agenda Zrównoważonego Rozwoju ONZ 2030* (opublikowana w roku 2015). Opatrzono ją wiele mówiącym tytułem: „Przyszłość jakiej pragniemy”. Wyodrębniono tam 17 celów globalnych (rys. 1).

Rys. 1. Globalne cele zrównoważonego rozwoju (na podst. <http://www.un.org.pl>)

⁴ I. Morzoł, *Polski Komitet ds. UNESCO* (<http://www.unesco.pl>), referat wygłoszony w formie prezentacji multimedialnej podczas II Konferencji Ekologicznej w Warszawie 30 marca 2006.

⁵ T. Borys, P. Rogala (red.), *Jakość życia na poziomie lokalnym*, UNDP Polska, Warszawa 2008.

Większość z nich odnosi się wprost do edukacji, ale i w realizację pozostałych wpisane jest prowadzenie skutecznych działań edukacyjnych⁶. Szczególnie istotny jest tu cel czwarty: podnoszenie jakości edukacji w okresie całego życia człowieka i włączanie w nią wszystkich grup społecznych. Także tych, które w społeczeństwach Pierwszego Świata przestały być postrzegane jako odrębne, a które ciągle nie mają jeszcze zapewnionego równego dostępu do edukacji i innych dóbr społecznych. „Włączanie” ma obejmować więc nie tylko grupy tradycyjnie postrzegane jako „wykluczone” (niepełnosprawni, ubodzy, seniorzy), ale również grupy, co do których w skali globalnej osiągnięto już równość w dostępie do edukacji na poziomie podstawowym (np. dziewczęta), jednak tylko niektóre państwa zrealizowały ten cel w odniesieniu do wszystkich poziomów kształcenia. Ponieważ wysoka jakość edukacji dla wszystkich stanowi podstawę polepszenia jakości życia jednostek i społeczeństw, za istotne zadania uznano:

- zapewnienie wszystkim dziewczętom i chłopcom ukończenia nieodpłatnej, dobrej jakości edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym;
- dostęp do wysokiej jakości opieki i edukacji przedszkolnej przygotowującej do rozpoczęcia edukacji na poziomie podstawowym;
- równy, przystępny cenowo dostęp do wysokiej jakości wykształcenia technicznego, zawodowego i wyższego, w tym do wyższych uczelni dla wszystkich kobiet i mężczyzn;
- znaczne zwiększenie liczby młodzieży i dorosłych, którzy posiadają odpowiednie umiejętności potrzebne do znalezienia godziwej pracy i rozwoju przedsiębiorczości;
- wyeliminowanie nierówności płci w edukacji i zapewnienie równego dostępu do edukacji na wszystkich poziomach oraz do szkoleń zawodowych dla grup najsłabszych, w tym dla osób niepełnosprawnych, ludności rdzennej oraz dla dzieci w trudnej sytuacji;
- upowszechnienie umiejętności czytania, pisania oraz liczenia wśród osób dorosłych;
- upowszechnienie wśród uczących się wiedzy i umiejętności potrzebnych do promowania zrównoważonego rozwoju (między innymi przez edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju i zrównoważonego stylu życia, praw człowieka, równości płci, promowania kultury pokoju i niestosowania przemocy, globalnego obywatelstwa oraz docenienia różnorodności kulturowej i wkładu kultury w zrównoważony rozwój);
- tworzenie nowych i poprawa stanu istniejących już placówek edukacyjnych, które powinny uwzględniać potrzeby dzieci, osób niepełnosprawnych, a także zapewnić bezpieczne, wolne od przemocy, inkluzywne i produktywne środowisko nauczania dla wszystkich;
- znaczne zwiększenie liczby wykwalifikowanych nauczycieli, w tym w drodze międzynarodowej współpracy w zakresie szkolenia nauczycieli w krajach rozwijających się, szczególnie w krajach najmniej rozwiniętych i małych państwach wyspiarskich;

⁶ A. Kalinowska, A. Batorczak, *Uczelnie wyższe wobec wyzwań celów zrównoważonego rozwoju*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 2017, seria: *Organizacja i zarządzanie*, z. 104, nr kol. 1979, s. 281–290.

- do 2020 roku znaczące zwiększenie liczby stypendiów dla obywateli krajów rozwijających się, w szczególności dla osób pochodzących z krajów najmniej rozwiniętych, małych państw wyspiarskich i krajów afrykańskich. Stypendia powinny ułatwić rekrutację na wyższe uczelnie, w tym dostęp do szkoleń zawodowych, technologii informacyjnych i komunikacyjnych, programów technicznych, inżynierskich i naukowych w krajach rozwiniętych i rozwijających się⁷.

Edukacja dla zrównoważonego rozwoju jest również głównym celem wielu organizacji społecznych, w których pracują wolontariusze, a są nimi często uczniowie, studenci, nauczyciele i samorządowcy. Ich działania przyczyniają się do ochrony środowisk lokalnych poprzez zmianę nawyków własnych i otoczenia na bardziej ekologiczne, a poprzez pracę w organizacji pozarządowej – dotyczą całego kraju.

Jak wynika z powyższych celów, rola pedagogów jest to ogromna. To przede wszystkim oni powinni być przygotowani, aby wpajać zasady zrównoważonego rozwoju od jak najwcześniejszych etapów edukacyjnych dzieciom, a przez nie – ich rodzicom i otoczeniu. By było to jednak możliwe, do kształcenia pedagogów obligatoryjnie powinny zostać wprowadzone treści celu czwartego: wiedza i kształcenie postaw w kierunku wychowania człowieka integralnego, dojrzałego i szczęśliwego, odpowiedzialnego za siebie i za otoczenie.

Analiza programów kształcenia na kierunkach pedagogicznych w szesnastu największych uczelniach w Polsce (przeprowadzona w 2017 r.) wykazała, że w nazwie żadnego z aktualnie prowadzonych tam przedmiotów nie występuje termin „zrównoważony rozwój”⁸. W Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie w roku akademickim 2017/2018 do programu kształcenia włączono po raz pierwszy przedmiot ogólnouniwersytecki pod nazwą „Wychowanie dla zrównoważonego rozwoju”. Przedmiot jest obowiązkowy dla słuchaczy II roku studiów magisterskich na kierunku pedagogika (dla wszystkich specjalności, nauczycielskich i nienauczycielskich). Na rozpoczęcie zajęć prowadzący przeprowadzili ankietę diagnozującą poziom świadomości studentów w zakresie celów, zadań i przejawów zrównoważonego rozwoju. Grupa, którą badania objęły, to osoby 23–25-letnie. Potencjalnie za pół roku obejmą posady wychowawców na różnych poziomach edukacji oraz opieki nad dziećmi i młodzieżą, będą się też sami zajmowali kształtowaniem polityki oświatowej w Polsce oraz poradnictwem pedagogicznym. Duża część badanej grupy, równolegle ze studiami drugiego stopnia, już podjęła pracę zgodnie z uprawnieniami, które dały im studia licencyjne bądź poza zawodem: 15% badanych pracuje w szkole, 12% w przedszkolu, 55% w innej placówce oświatowej, a 9% nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. W większości badani dysponują więc pewnym doświadczeniem zawodowym i życiowym.

⁷ Cel 4: Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie, Platforma SDG, *Sustainable Development Goals, Cele Zrównoważonego Rozwoju* prowadzona przez UNIC Warsaw, <http://www.un.org.pl/cel4> [26.07.2018].

⁸ Wyniki badania prowadzone przez L. Tuszyńską i A. Falkowską w 2017 roku – w przygotowaniu do publikacji.

Na użytek badania „świadomość ekologiczną studentów” rozumiano jako wiedzę, poglądy, umiejętności i podejmowane działania na rzecz środowiska. Próbowano również uwzględnić system wartości badanych, na który składa się ich postawa wobec wszystkich istot żywych, wyobrażenia oraz gotowość do aktywności na rzecz podnoszenia jakości życia w ich środowisku⁹.

Problemy postawione w badaniu dotyczyły przede wszystkim:

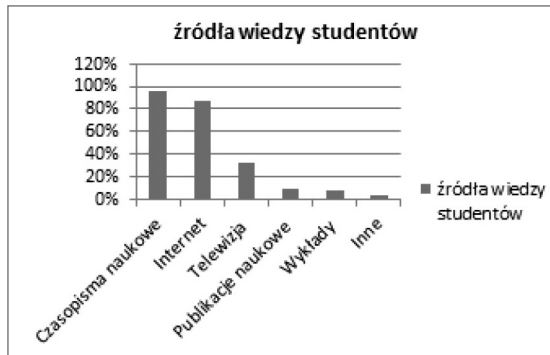
- ogólnej wiedzy studentów w zakresie ochrony środowiska i zapotrzebowania na edukację społeczeństwa w ramach celów zrównoważonego rozwoju,
- poglądów na temat postępowania i odpowiedzialności człowieka w środowisku,
- działań własnych badanych na rzecz środowiska i upowszechniania wiedzy o odpowiedzialności społecznej za środowisko.

Respondenci wypełniali anonimową ankietę zawierającą 17 pytań podczas pierwszych zajęć z przedmiotu „Wychowanie dla zrównoważonego rozwoju”. Badanie trwało 20 minut.

Badający mają świadomość, że za pomocą ankiety można badać jedynie wiedzę, deklaracje, opinie i odczucia. Aby zbadać zachowania, trzeba je obserwować albo korzystać z opisów sytuacji. Stąd odpowiedzi studentów można traktować jedynie jako dane deklaratywne.

Ponad jedna trzecia (36%) badanych uważa się za osoby dobrze przygotowane do prowadzenia zajęć z edukacji zdrowotnej. Nieco ponad jedna czwarta (27%) wyrażała gotowość prowadzenia edukacji włączającej. Natomiast ponad połowa (55%) zadeklarowała brak kompetencji do prowadzenia edukacji ekologicznej. Duży odsetek (20%) wybrał tu odpowiedź „nie mam zdania”, prawdopodobnie ujawniając brak wcześniejszego zainteresowania tematyką, a co za tym idzie – brak kompetencji. Już z tych pierwszych odpowiedzi wynika, że zainteresowanie ochroną środowiska wśród pedagogów nie jest duże. Pytania weryfikujące (o źródła informacji o przyrodzie, edukacji na rzecz środowiska i odpowiedzialności człowieka za otoczenie) dały zaskakującą odpowiedź: studenci twierdzą, że posiadane przez nich informacje pochodzą z czasopism naukowych (95%), na drugim miejscu znalazł się internet (86%) i telewizja (32%). Rzadko badani jako źródło informacji podawali wykłady (i inne formy edukacji, w których uczestniczyli). O ile najczęstsze wskazania studentów można uznać za deklaratywne, wynikające z ich potrzeby kreowania swojego profesjonalnego wizerunku, o tyle nikły udział wskazań na zajęcia edukacyjne należy traktować jako znaczący i jeszcze mocniej uwypuklający potrzebę wprowadzenia na wszystkich poziomach edukacji (a zwłaszcza w kształceniu przyszłych wychowawców i nauczycieli) treści związanych ze zrównoważonym rozwojem.

⁹ R. Rosa, *Edukacja ekologiczna a filozofia i edukacja dla bezpieczeństwa*, [w:] *Edukacja ekologiczna wobec wyzwań XXI wieku* red. J. Dębowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2001, s. 21.

Rys. 2. Źródła wiedzy wymieniane przez studentów, z których czerpią informacje o środowisku przyrodniczym (możliwy był wybór kilku odpowiedzi)

Ciekawych danych dostarczyły odpowiedzi na pytanie dotyczące bezpośrednio przedmiotu kształcenia, który właśnie rozpoczynali badani pedagodzy. 41% z nich nie potrafiło wyjaśnić, czym jest edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Do pewnej wiedzy w tym zakresie przyznało się 69% ankieterowanych, ale najczęściej dalsze pytania weryfikujące zdradzały nikłe lub jedynie intuicyjne rozumienia pojęcia. Najczęstsze odpowiedzi miały charakter ogólnikowy, np.:

[Zrównoważony rozwój to:]

- *Dążenie do rozwoju ludzi i gospodarki bez zagrożenia dla środowiska;*
- *Równowaga pomiędzy wykorzystywaniem dóbr naturalnych a dbaniem o środowisko z myślą o przyszłych pokoleniach;*
- [Edukacja dla zrównoważonego rozwoju to:]
- *Edukacja dotycząca elementów i procesów związanych ze zrównoważonym rozwojem;*
- *Zrównoważona gospodarka, środowisko i społeczeństwo prowadzone w taki sposób, by zapewnić potrzeby przyszłych pokoleń.*

W kolejnych zagadnieniach poziom wiedzy studentów okazywał się jeszcze niższy: np. na pytanie o rozumienie terminu „bioróżnorodność” 85% respondentów nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Dobrze rokowały wypowiedzi badanych, które odnosiły się do stwierdzenia: „Obowiązkiem każdego nauczyciela jest prowadzenie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, np. przez realizację projektów edukacyjnych”. Stwierdzenie to poparła zdecydowanie ponad połowa (55%). Za nieistotne w edukacji treści i zadania zrównoważonego rozwoju uznało jedynie 14% respondentów. Ponad jedna trzecia nie miała w tej kwestii zdania, co może wynikać z ich własnego braku wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju i nierozumienia, jak idee zrównoważonego rozwoju przekładają się na praktykę życia jednostek i społeczeństw.

Ponieważ większość badanych przyznała się do pracy i doświadczenia w zawodach pedagogicznych, zasadne wydawało się pytanie o ich opinie w kwestii najlepszych form

doskonalenia nauczycieli. Okazało się, że połowa respondentów za najbardziej wartościową (gwarantującą jakość przekazywanych treści) formę doskonalenia zawodowego uznaje warsztaty aktualizujące i doszkalające na wyższej uczelni. Na potwierdzenie tej tezy warto dodać, że część studentów przyznała się do równoległego studiowania na studiach podyplomowych, dających różne dodatkowe kwalifikacje zawodowe (np. andragogika specjalna z elementami terapii zajęciowej czy pedagogika resocjalizacyjna z elementami neopenologii). Jednocześnie tylko 14% respondentów zadeklarowało wolę podjęcia wkrótce studiów podyplomowych. Większa liczba badanych (29%) stawia w przyszłości na samodoskonalenie. Nieznaczny odsetek zdobył się na szczerą i przyznał, że „nie widzi potrzeby” doskonalenia nauczycieli w zakresie idei zrównoważonego rozwoju.

Większe zainteresowanie budziły różne formy doskonalenia z zakresu kreatywności i aktywizacji uczniów oraz projektowania pomocy dydaktycznych przydatnych również dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Wielu badanych wykazywało zapotrzebowanie na szkolenie w obszarze realizacji projektów wspólnych z lokalną społecznością. W społeczeństwie wiedzy wydaje się, że spada zapotrzebowanie na treści, a rośnie – na metody ich pozyskiwania, przetwarzania i przekazywania. Tu zwłaszcza czynni zawodowo nauczyciele wyrażali chęć uczestnictwa w takich formach doskonalenia, które uczyłyby, jak uczyć o zrównoważonym rozwoju (82% badanych).

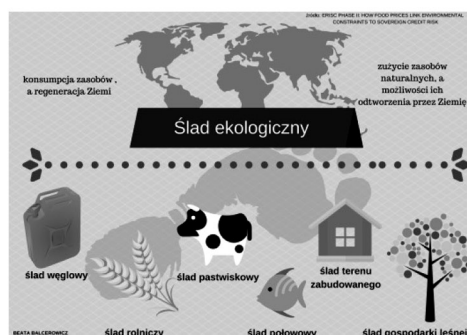
Celem przeprowadzonej ankiety było również zdiagnozowanie stanu obecnie funkcjonującej edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Pytano więc respondentów, jak wygląda to w ich miejscu pracy, czy tam znane i przestrzegane są zasady zrównoważonego rozwoju.

Bardzo dobrze stan przestrzegania tych zasad oceniła jedynie marginalna liczba pytaných. Zdecydowana większość (64%) określiła ten stan jako „słaby” i „zły”. O tym, że studia pedagogiczne przygotowują do pracy z dziećmi w zakresie edukacji na rzecz środowiska jest przekonanych tylko 34% badanych. Reszta nie udzieliła odpowiedzi, co było prawdopodobnie logicznym następstwem braku wiedzy studentów na temat tego, czym jest edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Część badanych to jednak osoby, które ukończyły na poziomie licencjatu na różnych uczelniach studia nauczycielskie. Tylko 26% z nich uznało, że wcześniejsze studia dały im wystarczające kompetencje do swobodnego prowadzenia edukacji środowiskowej (w formie np. zajęć terenowych).

Na podstawie deklaracji badanych chęć zdobywania wiedzy i poziom zaangażowania w działania na rzecz środowiska wśród studentów wydaje się być umiarkowany. Tylko 32% z nich kiedykolwiek uczestniczyło w kursach lub szkoleniach dotyczących edukacji środowiskowej. A przecież cała Polska pokryta jest siecią ścieżek dydaktycznych o tematyce przyrodniczej i historycznej, przeznaczonych do edukacji społeczności lokalnych. Brak doświadczeń badanych wskazuje na nikłą współpracę szkół z otoczeniem. Respondenci, pytani o przykłady środowiskowych ścieżek edukacyjnych w ich okolicy, w 77% uchylił się od odpowiedzi („nie wiem” lub brak odpowiedzi). Należy zaznaczyć, że nie dookreślano w ankiecie sformułowania „twoja okolica”, co dawało szerokie pole do pochwalenia się wiedzą na temat edukacyjnych walorów otoczenia. Pokazuje to zaniedbania edukacji na wszystkich poziomach: obecni studenci nie

uczestniczyli w edukacji na rzecz środowiska jako uczniowie w szkole ani nie uczestniczą jako studenci specjalności pedagogicznych. W ten sposób tworzy się zamknięte koło: po skończeniu studiów, na których nie zetkną się z dobrze prowadzoną edukacją na rzecz środowiska, będą wychowywać kolejne pokolenia w niewiedzy na temat tego, czym jest zrównoważony rozwój. Nie bez winy jest też niewielki odsetek przyrodników w zespołach nauczycieli akademickich i brak upowszechnienia praktyki współpracy międzywydziałowej w kształceniu pedagogów. Studenci pytani, czy mieli okazję uczestniczyć podczas studiów w zajęciach prowadzonych przez wykładowcę z wykształceniem przyrodniczym, tylko w 54% odpowiedzieli twierdząco (większość z nich to absolwenci studiów licencjackich prowadzonych w Akademii Pedagogiki Specjalnej, gdzie polityka kadrowa, zwłaszcza w jednostkach prowadzących specjalności nauczycielskie, jest prowadzona w taki sposób, by zapewnić interdyscyplinarność zespołów). Nie znaczy to, oczywiście, że edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju jest zadaniem jedynie przyrodników, etyków czy filozofów. Jest ona istotnym elementem wychowania – odpowiedzialni za nią powinni być wszyscy, w których rękach znajduje się kształcenie młodych nauczycieli i wychowawców. Tym bardziej, że obecnie w pobliżu każdej szkoły istnieją warunki do prowadzenia wychowania na rzecz środowiska.

Po przeanalizowaniu sondażu wspólnie ze studentami podjęto decyzję, by w trakcie realizacji przedmiotu „Wychowanie dla zrównoważonego rozwoju” położyć nacisk

Fot. Przykłady prac studentów przedmiotu: Wychowanie dla zrównoważonego rozwoju w APS

na metody, które sprawdziłyby się w pracy z dziećmi. Zajęcia miały więc charakter aktywizujący, co zaowocowało wysokimi ocenami studentów po ich zakończeniu. W ciągu siedmiu tygodni studenci realizowali zadania związane z edukacją dla zrównoważonego rozwoju, a później dyskutowali i prezentowali ich wyniki. Równoległe ta część grupy, która wybrała specjalizację nauczycielską, uczestniczyła w zajęciach terenowych. Na ostatnich zajęciach studenci rozwiązywali posttest, którego wyniki pokazały znaczącą zmianę w ich kompetencjach do prowadzenia zajęć z zakresu edukacji dla zrównoważonego rozwoju.

Podczas zajęć studenci wykazali się dużym zaangażowaniem zarówno merytorycznym jak i organizacyjnym. Oceniali nawzajem swoje wizualizacje, uczestniczyli w zdrowej konkurencji i dyskusjach. Opracowali własny kalkulator śladu ekologicznego. Praca wyraźnie dawała zarówno studentom, jak i wykładowcom sporo satysfakcji. Ujawniła też nowe zainteresowania i kompetencje niektórych¹⁰.

Przeprowadzenie wstępnego sondażu wśród studentów rozpoczynających studio-
wanie przedmiotu „Wychowanie dla zrównoważonego rozwoju” pozwoliło odpowiedzialnym za projektowanie zajęć na odpowiednie zaplanowanie ich treści i przebiegu. Zwróciło też uwagę na rolę metod w kształceniu przyszłych pedagogów: okazało się, że pytanie JAK? jest w społeczeństwie wiedzy bardziej palące niż pytanie CO? Podsumowując można stwierdzić, że poziom ogólnej wiedzy studentów w zakresie ochrony środowiska i potrzeb społeczeństwa w zakresie edukacji dla zrównoważonego rozwoju jest poważnym wyzwaniem dla uczelni: kadrowym, organizacyjnym i metodycznym. Ale zadaniem niekoniecznie niemożliwym do realizacji.

Edukacja zrównoważonego rozwoju preferuje wartości takie, jak dobrostan człowieka, wspólnotowość, odpowiedzialność. To nauka zorientowana na przyszłość obecnego i następnych pokoleń. Zatem istnieje pilna potrzeba, aby do programów kształcenia pedagogów wprowadzić przedmioty zorientowane na wychowanie w duchu zrównoważonego rozwoju.

dr hab. Ligia TUSZYŃSKA, prof. APS

dr Agnieszka PAWLAK – Akademia Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

¹⁰ Szczególne podziękowania autorki kierują na ręce studenta mgr. Michała Mikulskiego, który wykazał się dużym zaangażowaniem organizacyjnym i wkładem w opracowanie wyników ankiet.